

AZƏRBAYCAN TAEKVONDOÇULARI OLİMPİYA OYUNLARINDA

Z.Z. Nadirov^{1a}, S.Ç. Fətəliyev^{1b}, F.Ş. Əzizova^{1c}

¹*Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası*

^azahid.nadirov@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-7368-3744

^bsabuhi.fataliyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-5365-4134

^cfarida.azizova@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-3373-5671

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 09 yanvar 2023

Dərc olunub: 29 mart 2023

© 2022 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Yay Olimpiya Oyunları həmçinin Olimpiada Oyunları dörd ildə bir dəfə keçirilən böyük beynəlxalq çoxnövlü idman tədbiridir. İlk Oyunlar 1896-cı ildə Yunanıstanın Afina şəhərində, ən sonuncusu isə 2021-ci ildə Yaponiyanın Tokio şəhərində keçirilib. Taekvondo ilk dəfə 1988-ci ildə Cənubi Koreyanın Seul şəhərində keçirilən Yay Olimpiya Oyunlarında nümayiş idman növü kimi çıxış etmişdir. 1992-ci ildə İspaniyanın Barselona şəhərində keçirilən Yay Olimpiya Oyunlarında yenidən nümayiş idman növü olub. Nəhayət taekvondo 2000-ci ildə Sidneydə (Avstraliya) keçirilən Yay Olimpiya Oyunlarında ilk şərq döyüş növü kimi olimpiya proqramına daxil olunmuşdur. Azərbaycan taekvondoçuları ilk dəfə Afina – 2004 olimpiya oyunlarından iştirak etməyə başlamışlar. Rio - 2016 XXXI Yay olimpiya Oyunlarına ilk dəfə tam heyətlə (4 idmançı) yollanan taekvondoçularımız yüksək nəticəyə imza atıblar - 3 medal (1 qızıl və 2 bürünc) qazanmışlar. Bu nəticələrlə görə IV yeri tutaraq ən yaxşı yığmalardan biri kimi tarixə düşən taekvondo üzrə Azərbaycan millisi olimpiadanı MDB ölkələri arasında I, Avropa-da isə II yerdə başa vurub.

Açar sözlər: *taekvondo, olimpiya oyunları, lisenziya, olimpiya çəkilişi, olimpiya oyunlarında taekvondoçular, olimpiya oyunlarının mükafatçıları.*

İdmanın ən geniş yayılmış növlərindən biri də taekvondo idman növüdür. Taekvondo sözü 3 hissədən ibarətdir:

TAE-ayaq, KWON – yumruq,- DO - yol

və məqsəd deməkdir.

Bu idman növünün tarixi nisbətən yaxın keçmişə istinad edir. 1955-ci il aprel ayının 11-ində Çol Honq Hinin rəhbərliyi ilə doqquz döyüş məktəbi birləşərək "Taekvondo" adı altında fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Banisinin adının etimologiyasından görüldüyü kimi, Taekvondonun vətəni Koreya hesab olunur. Azərbaycan Taekvondo Federasiyası 1992-ci ildə yaradılıb. O vaxtdan başlayaraq, Azərbaycan taekvondoçuları bir çox beynəlxalq turnirlərdə iştirak etmişlər.

Bu gün taekvondo beş Qitə İttifaqı tərəfindən idarə olunan 209 ölkədə təxminən 80 milyon insan tərəfindən həyata keçirilir ki, bu da onu dünyanın ən populyar idman növlərindən birinə çevirir. Taekvondo insan bədənindən başqa heç bir real avadanlıq tələb etmir, bu da onu qənaətcil, demokratik və asan tətbiq olunan idman növünə çevirir. İnkişaf etmiş dünyada geniş şəkildə tətbiq olunan taekvondo həm də inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün xüsusilə ideal idman növüdür və qaçqın düşərgələrində tədris olunur. O, inklüzivlik, liderlik, hörmət, tolerantlıq, mükəmməllik və dürüstlük dəyərlərini öyrədir. Bu, yaşından, cinsindən, dinindən, etnik mənsubiyyətindən və qabiliyyətindən asılı olmayaraq, hər kəs tərəfindən həyata keçirilə bilər; taekvondonu inklüziv və əlçatan idmana çevirmək. Məhz yuxarıda göstərilən səbəblərə görə Taekvondo ilk şərq döyüş növü kimi olimpiya proqramına daxil olunmuşdur.

Olimpiya haqqında. Yay Olimpiya Oyunları həmçinin Olimpiada Oyunları dörd ildə bir dəfə keçirilən böyük beynəlxalq çoxnövlü idman tədbiridir. İlk Oyunlar 1896-cı ildə Yuna-

mistanın Afina şəhərində, ən sonuncusu isə 2021-ci ildə Yaponiyanın Tokio şəhərində keçirilib. Beynəlxalq Olimpiya Komitəsi (BOK) Oyunların təşkilinə və ev sahibi şəhərin hazırlıqlarına nəzarətə cavabdehdir. Medalların verilməsi ənənəsi 1904-cü ildən başlayıb; hər olimpiya yarışında birinci yer üçün qızıl, ikinci yer üçün gümüş və üçüncü yer üçün bürünc medallar verilir. Qış Olimpiya Oyunları dünyada ən böyük və ən nüfuzlu multi-idman beynəlxalq tədbiri kimi qəbul edilən Yay Olimpiya Oyunlarının uğuru nəticəsində yaradılmışdır.

Yay Olimpiya Oyunları 1896-cı ildə 14 müxtəlif millətdən 250-dən az kişi idmançının iştirak etdiyi 42 tədbirdən ibarət yarış proqramından 2021-ci ildə 206 ölkədən 11.420 idmançının (onların demək olar ki, yarısı qadın olduğu) 339 yarışa qədər genişləndi. Oyunlar beş qitənin on doqquz müxtəlif ölkəsində keçirilib.

Olimpiyadanın keçirildiyi ölkələr və tarixlər:

1. Dörd dəfə ABŞ-da (1904, 1932, 1984 və 1996);
2. Böyük Britaniyada üç dəfə (1908, 1948 və 2012);
3. Yunanıstanda (1896 və 2004);
4. Fransada (1900 və 1924);
5. Almaniyada (1936 və 1972);
6. Avstraliyada (1956 və 2000);
7. Yaponiyada (1964 və 2020);
8. İsveçdə (1912);
9. Belçikada (1920);
10. Hollandiyada (1928);
11. Finlandiyada (1952);
12. İtaliyada (1960);
13. Meksikada (1968);
14. Kanadada (1976);
15. Sovet İttifaqında (1980);
16. Cənubi Koreyada (1980 və 1988);
17. İspaniya (1992);
18. Çin (2008);
19. Braziliya (2016).

London üç dəfə Yay Olimpiya Oyunlarına ev sahibliyi edən ilk şəhər olub. 2022-ci ilə kimi Paris, Los-Anceles, Afina və Tokio hər biri iki dəfə ev sahibliyi edib; Paris üçüncü dəfə 2024-cü ildə, ardınca isə 2028-ci ildə Oyunlara ev sahibliyi edəcək Los-Anceles olacaq. Hər Yay Olimpiya Oyunlarında yalnız beş ölkə iştirak etmişdir: Avstraliya, Fransa, Böyük Britaniya, Yunanıstan və İsveçrə. Böyük Britaniya Oyunların hər buraxılışında qızıl medal qazanan yeganə ölkədir. ABŞ Yay Olimpiya Oyunlarında bütün zamanların medal sayına liderlik edir və 18 ayrı-ayrılıqda medallar cədvəlinə başçılıq edir - ardınca SSRİ (altı dəfə), Fransa, Böyük Britaniya, Almaniya, Çin və keçmiş Sovet İttifaqı "Birləşmiş Komanda" (hər birində bir dəfə).

Olimpiya oyunlarında çəki dərəcələri:

<i>QADINLAR:</i>	<i>KİŞİLƏR:</i>
-49 kq.	-58 kq
+49 – 57 kq.	+58 – 68 kq
+57 – 67 kq.	+68 – 80 kq
+67 kq.	+80 kq

Taekvondonun olimpiya proqramına daxil olması. Taekvondo ilk dəfə 1988-ci ildə Cənubi Koreyanın Seul şəhərində keçirilən Yay Olimpiya Oyunlarında nümayiş idman növü kimi Yay Olimpiya Oyunlarında çıxış etdi. Açılış mərasimində yüzlərlə böyükklərin və uşaqların birgə hərəkətləri ilə taekvondonun kütləvi nümayişi olub. Taekvondo 1992-ci ildə İspaniyanın Barselona şəhərində keçirilən Yay Olimpiya Oyunlarında yenidən nümayiş idman növü oldu. 1996-cı ildə ABŞ-ın Atlanta şəhərində keçirilən Yay Olimpiya Oyunlarında nümayiş idman növləri yox idi. Taekvondo 2000-ci ildə Sidneydə (Avstraliya) keçirilən Yay Olimpiya Oyunlarında tam medal idman növünə çevrildi və o vaxtdan bəri Olimpiya oyunlarında idman növünə çevrildi. Məhz yuxarıda göstərilən səbəblərə görə taekvondo ilk şərq döyüş növü kimi olimpiya proqramına daxil olunmuşdur.

Azərbaycan taekvondoçuları Afina–2004 olimpiya oyunlarından iştirak etməyə başlamışlar.

Afina Olimpiya oyunlarında iştirak etmiş Azərbaycan Taekvondoçuları:

Rəşad Əhmədov və Niyaməddin Paşayev.

Həmin yarışda Rəşad Əhmədov 4-cü yerə layiq görülmüşdür.

“Pekin 2008” yay olimpiya oyunlarında iştirak etmiş Azərbaycan Taekvondoçusu:

Rəşad Əhmədov.

Həmin yarışda Rəşad Əhmədov 5-ci yerə layiq görülmüşdür.

“London 2012” yay olimpiya oyunlarında iştirak etmiş Taekvondoçular:

Qadın taekvondoçular:

Fəridə Əzizova

Kişi Taekvondoçular:

Ramin Əzizov

Ramin Əzizov ilk döyüşünü ABŞ idmançısı Steven Lopesə qarşı keçirib. İkiqat olimpiya çempionu olan bu idmançı ilk raundda üstün olsa da, sonradan özünü toparlayan Ramin əzmkar qələbəyə sevinib - 3:2. Əzizovun 1/4 finaldakı rəqibi italyalı Mauro Sarmiento olub. Bu rəqibi ilə görüşün həm ilk, həm də ikinci hissəsini xalsız başa vuran Ramin yalnız son hissədə 1:2 hesabıyla uduzub. Amma bu məğlubiyyətə baxmayaraq, Raminin hələ təsəlliverici görüşlərdə çıxış etmək şansı qalır. Lakin italyalı idmançı da finala çıxma bilmədiyindən, Əzizov Olimpiadanı medalsız başa vurub.

Fəridə Əzizova isə ilk cəhdində kanadalı Karine Sergerye üzərində qələbə qazanmalı idi. Bu döyüşün ilk hissəsində hesab açılmayıb - 0:0. Lakin təəssüf ki, sonda kanadalı idmançı minimal hesablı qələbə sayəsində Əzizovanı yarışlardan kənarlaşdırıb.

2014-cü ilin ən mötəbər yarışlarından biri də Nancin şəhərində (Çin) baş tutan Yeni-yetmələrin II Yay Olimpiya Oyunları olmuşdur. Taekvondoçumuz Səid Quliyev 2014 1/4 final mərhələsində **Kolumbiya** nümayəndəsi Xeysson Serrano Hoyos ilə üz-üzə gəldi. Hə-

min görüşdə Səid Quliyev rəqibinə 8:4 hesabı ilə qalib gəldi və turnirin yarım-final mərhələsinə adladı. Bu mərhələdə onun rəqibi **Misir** nümayəndəsi Seyf Yissa oldu. Gərgin idman mübarizəsi şəraitində baş tutan görüşdə Səid Quliyev rəqibinə 8:1 hesabı ilə qalib gəldi və **Nancin Olimpiadasının** final görüşünə vəsiqə qazandı. Həlledici görüşdə onun rəqibi **Almaniya** nümayəndəsi Həmdə Adnan Kərim oldu. Gərgin idman mübarizəsi şəraitində baş tutan görüşdə Səid Quliyev rəqibinə 10:4 hesabı ilə qalib gəldi və **Yeni-yetmələrin II Yay Olimpiya Oyunlarının** qızıl medalına sahib oldu. Səid Quliyev həmdə **Azərbaycanın Yeni-yetmələrin Olimpiya Oyunları** tarixində bu idman növü üzrə turnirin qalibi olan birinci idmançı oldu.

Rio - 2016 XXXI Yay olimpiya Oyunlarına ilk dəfə tam heyətlə (4 idmançı yollanan taekvondoçularımız yüksək nəticəyə imza atıblar-3 medal (1 qızıl 2 bürünc) qazanmışlar. "Rio 2016" yay olimpiya oyunlarında iştirak etmiş idmançılar:

Qadın Taekvondoçular:

Patimat Abakarova -49 kq.

1-ci döyüş Çinli Jinqyu Vu olub. Qarşılaşmada idmançımız 4:3 hesablı qələbə qazanıb. 2-ci döyüş Serbiyalı Tiyana Boqdanoviç ilə qarşılaşmada rəqibinə 2:3 hesabı ilə məğlub olub. O, təsəlliverici döyüşlərdə sonuncu rəqibi fransalı Yasmin Azeizə 7:2 hesabı ilə qalib gələrək, XXXI Yay Olimpiya Oyunlarını bürünc mükafatla başa vurub.

Fəridə Əzizova -67 kq.

1-ci döyüş ABŞ-dan olan Peyc Makersonla olub. 6:5 hesabı ilə Fəridə Əzizova qalib gəlib. 2-ci döyüşdə isə cənubi koreyalı Hyeri Oh olub. İlk hissədə Əzizova 1:0 hesabı ilə önə keçsə də, ikinci hissədə Hyeri 2 xal qazanaraq, hesabda irəli çıxıb. Həlledici raundda isə tərəflər hərəyə 4 xal qazanıblar. Beləliklə, Fəridə Əzizova növbəti mərhələyə yüksələ bilməyib.

Kişi Taekvondoçular:

Milad Beigi Hərçəqani-80 kq

1-ci döyüş polşalı Pyotr Pazinskiyə 12:0 hesabı ilə qalib gəlib. 2-ci döyüş Mali idmançısı İsmail Kulibalini 13:6 hesabı ilə məğlub edərək dördüncü finala yüksəlib. 3-cü döyüş iranlı Mehdi Xodabaxşiyə 17:5 hesabı ilə qalib gələrək yarımfinala adlayıb. 4-cü döyüş Yarımfinal mərhələsində britaniyalı Lutalo Muhammadada 7:12 hesabı ilə məğlub olan Azərbaycan təmsilçisi Milad Beigi Hərçeqani “Rio-2016”nın bürünc medalı uğrunda mübarizə aparıb və bürünc medala sahib olub.

Radik İsaev +87 kq

1-ci döyüş Qazaxıstanlı Ruslan Japarovla qarşılaşıb. Qazaxıstanlı idmançı ilə döyüşdə rəqibini 11:2 hesabı ilə məğlub edən milli komandamızın üzvü Radik İsaev dördüncü final mərhələsinə adlayıb. Finalda Niger idmançısı Abdulrazzak İssufuyə 3:0 hesabı ilə qalib gəlib. 2-ci döyüş Cənubi Koreya idmançısı, Pekin Olimpiadasının qızıl medalçısı Çə Donqmini 12:8 hesabı ilə məğlub edərək növbəti mərhələyə adlayıb. 3-cü döyüş Radik İsaev yarımfinal mərhələsində Mahama Ço ilə döyüşdən də qalib ayrılaraq, Olimpiya Oyunlarının finalına yüksəlib. 4-cü döyüş Finalda Niger idmançısı Abdulrazzak İssufuyə 6:2 hesabı ilə qalib gəlib.

Bu nəticələrlə görə IV yeri tutaraq ən yaxşı yığmalardan biri kimi tarixə düşən Taekvondo üzrə Azərbaycan millisi olimpiadanı MDB ölkələri arasında I, Avropada isə II yerdə başa vurub.

2018-ci ilin ən mötəbər yarışlarından biri də Buenos Airesdə başa çatan Gənclərin III Yay olimpiya Oyunları olmuşdur.

Buenos Aires-də iştirak etmiş idmançılar:

Gənc oğlanlar:

Cavad Ağayev – 63 kq – bürünc medal.

Gənc qızlar:

Minayə Ələkbərova – 49 kq – medal yoxdur.

2020-ci ildə Tokioda keçirilməli olan Yay Olimpiya Oyunları COVID-19 pandemiyası səbəbindən 2021-ci ilə təxirə salınıb. Həmin Olimpiya oyunlarında iştirak etmiş Azərbaycan taekvondoçuları:

Qadın Taekvondoçular:

Fəridə Əzizova

67 kq çəki dərəcəsinə mübarizə aparən Fəridə Əzizova 1/8 final mərhələsində ABŞ təmsilçisi Peyc Makfersonla üz-üzə gəlib. Əzizova rəqibinə 5:8 hesabı ilə məğlub olub. O, ilk raundda 2:0 hesabı qələbə qazansa da, ikinci raundda 0:5 hesabı ilə uduzub. Üçüncü raundda isə heç-heçə qeydə alınıb - 3:3. Fəridə Əzizovanı 1/8 finalda məğlubiyətə uğradan Peyc Makferson (ABŞ) finala adlaya bilməyib. O, yarımfinalda Matea Jeliclə (Xorvatiya) bacarmayıb. Beləliklə, Əzizova Tokio-2020-ni medalsız başa vurub. Onu da qeyd edək ki, Fəridə Əzizova bu olimpiya oyunlarında Azərbaycan yığmasının bayraqdarlarından biri idi.

Kişi Taekvondoçular:

Milad Beigi Hərçeqani

1-ci döyüş Çin Taypeyini təmsil edən Liu Vey-Tinqlə üz-üzə gəlib. Rəqibinə 15:11 hesabı ilə qalib gələn Hərçeqani 1/4 finala yüksəlib. İlk raundda idmançılar xal qazana bilməyib. Azərbaycan təmsilçisi ikinci raundda 6:7 hesabı ilə uduzsa da, sonuncu raundda 9:4 hesabı qələbəyə sevinib. 1/4 finalda Nikita Rafaloviçlə (Özbəkistan) üz-üzə gəlib. Hərçeqani rəqibinə 1:12 hesabı ilə uduzub. Milad Beigi Hərçeqanini 1/4 finalda məğlubiyətə uğradan Nikita Rafaloviç finala adlaya bilməyib. O, yarımfinalda Saleh Elşarabatiyə (İordaniya) uduzub. Beləliklə, Milad Beigi Hərçeqani də Tokio-2020-ni medalsız başa vurub.

ƏDƏBİYYAT

1. **Məmmədli S.B., Fətəliyev S.Ç., Quliyev E.D.** *Taekvondo* (dərslük). Bakı, 2019, 272s.
2. **Quliyev D.Q., Məmmədli S.B., Fətəliyev S.Ç.** *Taekvondonun təşəkkülü və inkişaf istiqamətləri*. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu. Elmi əsərləri. Cild 84, № 4, 2017 s. 265-269.
3. *Энциклопедия тхэквондо*. Перевод на русский язык АО «ТКД». 2013, 769с.

4. Эпов О.Г. *Конфликтное взаимодействие тхэквондистов в тактико-технических структурах при выполнении боевого маневрирования*: Дис. канд. пед. наук. М., 2013, 131 с.
5. *Taekwondo: Traditions, Philosophy, Technique*. Floating World Editions (April 20, 2015) 840 p.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ТХЭКВОНДОИСТКИ НА ОЛИМПИЙСКИХ ИГРАХ

З.З. Надиров^{1a}, С.Ч. Фаталиев^{1b}, Ф.Ш. Азизова^{1c}

¹ *Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта*

^a zahid.nadirov@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-7368-3744

^b sabuhi.fataliyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-5365-4134

^c farida.azizova@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-3373-5671

Аннотация. Летние Олимпийские игры, также известные как Олимпийские игры, являются крупным международным мультиспортивным мероприятием, проводимым каждые четыре года. Первые Игры состоялись в 1896 году в Афинах, Греция, а последние — в 2021 году в Токио, Япония. Тхэквондо впервые появилось на летних Олимпийских играх 1988 года в Сеуле, Южная Корея в качестве показательного вида спорта. Это снова был показательный вид спорта на летних Олимпийских играх 1992 года, проходивших в Барселоне, Испания. Тхэквондо как первое боевое искусство было включено в олимпийскую программу летних Олимпийских игр 2000 года, проходивших в Сиднее (Австралия). Азербайджанские тхэквондисты впервые

стали участвовать в Олимпийских играх 2004 года в Афинах. Рио –XXXI летние Олимпийские игры 2016 г., наши тхэквондисты, впервые отправившиеся на XXXI летние Олимпийские игры 2016 г. в полном составе (4 спортсмена), добились высокого результата – завоевали 3 медали (1 золотую и 2 бронзовые) . По этим результатам сборная Азербайджана по тхэквондо, вошедшая в историю как одна из лучших команд, заняв 4-е место, завершила Олимпиаду заняв 1-ое место среди стран СНГ и 2-ое место в Европе.

Ключевые слова: *тхэквондо, Олимпийские игры, лицензия, олимпийский вес, тхэквондисты на Олимпийских играх, призеры Олимпийских игр.*

AZERBAIJAN TAEKWONDO PLAYERS AT THE OLYMPIC GAMES

Z.Z. Nadirov^{1a}, S.Ch. Fataliyev^{1b}, F.Sh. Azizova^{1c}

¹ *Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport*

^a zahid.nadirov@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-7368-3744

^b sabuhi.fataliyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-5365-4134

^c farida.azizova@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-3373-5671

Annotation. The Summer Olympics, also known as the Olympic Games, is a major international multisport event held every four years. The first Games were held in 1896 in

Athens, Greece, and the most recent in 2021 in Tokyo, Japan. Taekwondo first appeared in the Summer Olympics as a demonstration sport in the 1988 Summer Olympics in Seoul, South

Korea. It was again a demonstration sport at the 1992 Summer Olympics held in Barcelona, Spain. Taekwondo was included in the Olympic program in 2000 at the Summer Olympic Games held in Sydney (Australia) as the first martial art. Azerbaijani taekwondo players began to participate in the Athens - 2004 Olympic Games for the first time. Rio - 2016 XXXI Summer Olympic Games, our taekwondo players, who went to the 2016 XXXI Summer Olympic Games for the first time with a full team (4 athletes), achieved a high result - they

won 3 medals (1 gold and 2 bronze). According to these results, Azerbaijan's taekwondo national team, which went down in history as one of the best teams by taking the 4th place, finished the Olympics in the 1st place among the CIS countries, and in the 2nd place in Europe.

Keywords: *taekwondo, Olympic Games, license, Olympic weights, taekwondo players at the Olympic Games, medalists of the Olympic Games.*